

**МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені
О.О.БОГОМОЛЬЦЯ
ІНСТИТУТ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ**

« ЗАТВЕРДЖЕНО »

Рішення вченої ради ІПО
Протокол № ____ від _____ 2024 р.

Голова вченої ради ІПО
_____ Т.А. Вежновець

**НАВЧАЛЬНИЙ ПЛАН І ПРОГРАМА
ЦИКЛУ СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ
«ОРТОПЕДИЧНА СТОМАТОЛОГІЯ»**

Київ – 2024

Навчальний план та програма циклу спеціалізації лікарів-стоматологів за спеціальністю «ОРТОПЕДИЧНА СТОМАТОЛОГІЯ» розроблені кафедрою стоматології Національного медичного університету імені О.О. Богомольця.

Рецензенти:

Неспрядько В.П. доктор медичних наук, професор, завідувач кафедри ортопедичної стоматології Національного медичного університету імені О.О. Богомольця, заслужений діяч науки та техніки України

Біда В.І. доктор медичних наук, професор, завідувач кафедри ортопедичної стоматології Інституту стоматології Національного університету охорони здоров'я України імені П.Л. Шупика, заслужений діяч науки та техніки України

Навчальна програма та план циклу спеціалізації за спеціальністю «Ортопедична стоматологія» розглянуті постійно діючою навчально-методичною комісією вченої ради Інституту післядипломної освіти НМУ імені О.О. Богомольця:

Протокол від _____ 2024 р №_____.

СКЛАД РОБОЧОЇ ГРУПИ

- Прощенко А.М. - кандидат медичних наук, в.о. завідувача кафедри стоматології Національного медичного університету імені О.О. Богомольця, доцент закладу вищої освіти;
- Жегулович З.Є. - доктор медичних наук, професор кафедри стоматології Національного медичного університету імені О.О. Богомольця, професор;
- Біда О.В. - доктор філософії, асистент кафедри стоматології Національного медичного університету імені О.О. Богомольця;;
- Етніс Л.О. - асистент кафедри стоматології Національного медичного університету імені О.О. Богомольця, лікар-стоматолог лабораторії комп'ютерного моделювання та цифрової стоматології Стоматологічного медичного центру Національного медичного університету імені О.О. Богомольця.

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Навчальна програма призначена для підготовки лікарів - спеціалістів за спеціальністю «Ортопедична стоматологія».

У програмі визначається зміст навчання на циклі спеціалізації, встановлюються вимоги до обсягу та рівня підготовки фахівців.

Цикл проводиться відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 14.07.21 № 725 «Про затвердження Положення про систему БПР медичних і фармацевтичних працівників» (набрала чинності з 1 січня 2022 р.), Наказів МОЗ України від 22.02.19 № 446 (зі змінами); від 18.08.2021 року № 1753, яким внесені зміни до “Порядку проведення атестації лікарів” та “Номенклатури лікарських спеціальностей”; від 18.08.2021 № 1751, яким затверджено “ПОЛОЖЕННЯ про деякі заходи безперервного професійного розвитку медичних та фармацевтичних працівників” та внесені зміни до «Положення про післядипломне навчання лікарів (провізорів)»; від 25.07.2023 року № 1347 «Про затвердження Переліку циклів спеціалізації та тематичного удосконалення за лікарськими та фармацевтичними (провізорськими) спеціальностями» та інших нормативних документів, що регламентують підготовку фахівців галузі знань «Охорона здоров'я» на післядипломному етапі.

Мета циклу спеціалізації – підготовка лікарів-спеціалістів відповідно до вимог освітньо-кваліфікаційної характеристики лікаря-спеціаліста зі спеціальності «Ортопедична стоматологія».

Тривалість навчання: 4 місяці – для лікарів, які закінчили інтернатуру за спеціальністю «Стоматологія»; 2 місяці - для лікарів- стоматологів ортопедів, які не працювали більше трьох років за цією спеціальністю.

Програма охоплює обсяг як теоретичних, так і практично-прикладних знань, вмінь і навичок, компетентностей, необхідних для отримання кваліфікації лікаря-спеціаліста ортопеда-стоматолога для належного здійснення професійної діяльності.

Програму побудовано за системою блоків. Основними блоками є - одинадцять розділів програми. Розділ – відповідно самостійна частина програми, в якій подано значну за обсягом теоретичну інформацію з ортопедичної стоматології. Розділи включають теми. Така побудова програми дозволить раціонально планувати та проводити заняття з декількома групами слухачів одночасно.

Розділ — самостійна частина програми, в якій подано значну за обсягом навчальну інформацію з питань ортопедичної стоматології. Розділи поділено на теми. Для полегшення орієнтування у програмі та впорядкування інформації, що міститься в ній, розділи і теми закодовано.

Навчальний план циклу визначає контингент слухачів, тривалість їх навчання, розподіл годин, відведених на вивчення розділів навчальної програми. У разі необхідності, враховуючи базовий рівень знань слухачів, кафедра може вносити корективи та доповнення до навчальних годин, які регламентовані навчальними планами, в межах 15 % від загального обсягу часу.

Навчальний план та програму доповнено кваліфікаційною характеристикою лікаря — спеціаліста, переліком практичних навичок за зазначеною спеціальністю та списком рекомендованих джерел.

Для виконання програми під час навчання передбачено такі види навчальних занять: лекції, практичні заняття, різні види семінарських занять, а також самостійну роботу слухачів.

Лікарі, які виконали програму циклу спеціалізації, підлягають атестації на визначення рівня знань та практичних навичок з присвоєнням звання лікаря-спеціаліста за спеціальністю «Ортопедична стоматологія».

НАВЧАЛЬНИЙ ПЛАН ЦИКЛУ СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ «ОРТОПЕДИЧНА СТОМАТОЛОГІЯ»

Тривалість навчання: 4 місяці (624 години) – для лікарів, які закінчили інтернатуру за спеціальністю «Стоматологія» (відповідно до Наказу МОЗ України від 25.07.2023 року № 1347).

Мета циклу спеціалізації – підготовка лікарів до атестації (присвоєння) на звання лікаря-спеціаліста за спеціальністю «Ортопедична стоматологія» відповідно до вимог освітньо-кваліфікаційної характеристики лікаря-спеціаліста з цієї спеціальності.

Контингент слухачів: лікарі, які закінчили інтернатуру за спеціальністю «Стоматологія» та бажають набути вторинну спеціальність «Ортопедична стоматологія».

Код	Назва розділу	Кількість навчальних годин				
		Лекції	Семін. заняття	Практ. заняття	Самост. робота*	Разом
1	Принципи організації ортопедичної стоматологічної діяльності	2	2	2	-	6
2	Функціональна анатомія зубо-щелепної системи	2	8	20	-	30
3	Діагностика ортопедичній стоматології в	4	19	33		56
4	Матеріалознавство ортопедичній стоматології в	6	21	32	3	62
5	Підготовка порожнини рота до протезування	2	9	39	-	50
6	Клінічні і лабораторні етапи виготовлення протезів	16	29	89	10	144

7	Ортопедичне лікування патологічних станів та захворювань жувального апарату	6	22	40	8	76
8	Ортопедичне стоматологічне лікування при наявності соматичної патології та патології СНЩС	4	11	39	-	54
9	Новітні технології діагностики та лікування в ортопедичній стоматології	-	9	15	-	24
10	Протезування на імплантатах	2	15	71	8	96
11	Щелепно-лицеве протезування	2	11	7	-	20
Іспит						6
	Всього	46	156	387	29	624

* Самостійна робота 8 годин на кожен місяць навчання

НАВЧАЛЬНИЙ ПЛАН ЦИКЛУ СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ «ОРТОПЕДИЧНА СТОМАТОЛОГІЯ»

Тривалість навчання: два місяці (312 годин) - для лікарів-стоматологів ортопедів, які не працювали більше трьох років за цією спеціальністю (відповідно до Наказу МОЗ України від 25.07.2023 року № 1347).

Мета циклу спеціалізації – підготовка лікарів-спеціалістів відповідно до вимог освітньо-кваліфікаційної характеристики лікаря-спеціаліста зі спеціальності «Ортопедична стоматологія».

Контингент слухачів: лікарі-стоматологи ортопеди, які не працювали більше трьох років за цією спеціальністю, та бажають відновити лікарську діяльність (відповідно до Наказу МОЗ України від 25.07.2023 року № 1347).

Код	Назва розділу	Кількість навчальних годин				
		Лекції	Семін. заняття	Практ. заняття	Самост. робота*	Разом
1	Принципи організації ортопедичної стоматологічної діяльності	2	-	2	-	4
2	Функціональна анатомія зубо-щелепної системи	-	4	10	-	14
3	Діагностика в ортопедичній стоматології	2	8	18	-	28
4	Матеріалознавство в ортопедичній стоматології	4	12	16	4	36
5	Підготовка порожнини рота до протезування	-	8	18	-	26
6	Клінічні і лабораторні етапи виготовлення протезів	4	14	44	4	66
7	Ортопедичне лікування патологічних станів та захворювань жувального апарату	4	12	20	4	40
8	Ортопедичне стоматологічне лікування при наявності соматичної патології та патології СНЩС	2	6	22	-	30
9	Новітні технології діагностики та лікування в ортопедичній стоматології	-	2	4	-	6
10	Протезування на імплантатах	2	8	32	4	46
11	Щелепно-лицеве протезування	-	4	4	-	8
Іспит						6
	Всього	20	78	192	16	312

*8 годин на кожен місяць навчання

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА
ЦИКЛУ СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ
«ОРТОПЕДИЧНА СТОМАТОЛОГІЯ»

Код		Назва розділу, теми
Розділ	Тема	
1	2	3
1	1.0	Принципи організації ортопедичної стоматологічної діяльності
	1.1	Організація надання медичної допомоги стоматологічним хворим у відділеннях ортопедичної стоматології в Україні. Посадові обов'язки співробітників ортопедичного відділення та взаємодія з зуботехнічною і цифровою лабораторіями
	1.2	Чинне законодавство та нормативні документи, що регламентують надання ортопедичної стоматологічної допомоги населенню
2	2.0	Функціональна анатомія зубо-щелепної системи
	2.1	Функціональна анатомія зубощелепної системи.
	2.2	Дентальна оклюзія та її порушення
3	3.0	Діагностика в ортопедичній стоматології
	3.1	Протоколи обстеження стоматологічного хворого в клініці ортопедичної стоматології. Діагноз. Планування лікування
	3.2	Фізикальні методи діагностики в ортопедичній стоматології
	3.3	Інструментальні методи діагностики
	3.4	Лабораторні методи діагностики
	3.5	Функціональні методи діагностики
4	4.0	Матеріалознавство в ортопедичній стоматології
	4.1	Основні та допоміжні матеріали для виготовлення протезів
	4.2	Традиційні та сучасні технології для виготовлення керамічних і полімерних протезів
	4.3	Відбиткові матеріали: види. Цифрові та аналогові техніки отримання відбитків
	4.4	Матеріали для тимчасової і постійної фіксації протезів. Порівняльний аналіз.
5	5.0	Підготовка порожнини рота до протезування
	5.1	Планування протезування незнімними та знімними конструкціями протезів
	5.2	Загальна і спеціальна підготовка стоматологічного хворого до ортопедичного етапу лікування
	5.3	Методи підготовки до протезування
6	6.0	Клінічні і лабораторні етапи виготовлення протезів
	6.1	Виготовлення вінірів, вкладок, неповних коронок
	6.2	Виготовлення повних коронок і мостовидних протезів

	6.3	Виготовлення часткових знімних і бюгельних протезів
	6.4	Виготовлення повних знімних протезів
	6.5	Показання та клінічні етапи протезування вінірами, вкладками і неповними коронками
	6.6	Показання та клінічні етапи протезування повними коронками і мостовидними протезами
	6.7	Показання та клінічні етапи протезування частковими знімними та бюгельними протезами
	6.8	Показання та клінічні етапи протезування повними знімними протезами
7	7.0	Ортопедичне лікування патологічних станів та захворювань жувального апарату
	7.1	Завдання ортопедичного етапу при захворюваннях пародонта
	7.2	Протоколи та клінічні настанови застосування шин та протезів при захворюваннях пародонта
	7.3	Протоколи та клінічні настанови лікування хворих на підвищене стирання зубів
	7.4	Протоколи та клінічні настанови ортопедичного лікування пацієнтів з зубо-щелепними деформаціями
8	8.0	Ортопедичне стоматологічне лікування при наявності соматичної патології та патології СНЩС
	8.1	Впливи протезів на тканини порожнини рота
	8.2	Протоколи та клінічні настанови застосування протезів у осіб з соматичною патологією
	8.3	Діагностика дисфункціональних станів та захворювань СНЩС
	8.4	Протоколи та клінічні настанови проведення ортопедичного етапу лікування осіб з патологією СНЩС
9	9.0	Новітні технології діагностики та лікування в ортопедичній стоматології
	9.1	Новітні технології діагностики та лікування в ортопедичній стоматології
10	10.0	Протезування на імплантатах
	10.1	Протоколи та клінічні настанови протезування на імплантатах
	10.2	Навігація в імплантації за участі ортопеда стоматолога, виготовлення індивідуальних формувачів та абатменів
	10.3	Клініко-лабораторні етапи планування, виготовлення і встановлення протезів з цементною фіксацією
	10.4	Клініко-лабораторні етапи планування, виготовлення і встановлення протезів з гвинтовою фіксацією
	10.5	Клініко-лабораторні етапи планування, виготовлення і встановлення покривних протезів
11	11.0	Щелепно-лицеве протезування
	11.1	Протоколи діагностики та лікування переломів щелеп та їх наслідків

	11.2	Сучасні ортопедичні методи лікування осіб з щелепно-лицевими пошкодженнями
--	------	--

ЗГІДНО З ВИМОГАМИ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЛІКАР-СТОМАТОЛОГ ОРТОПЕД

(Наказ МОЗ України від 29 березня 2002 р. № 117 зі змінами)

Згідно з вимогами кваліфікаційної характеристики лікар -спеціаліст за спеціальністю «Ортопедична стоматологія» має знати:

- чинне законодавство про охорону здоров'я та нормативні документи, що регламентують діяльність органів управління та закладів охорони здоров'я;
- організацію стоматологічної ортопедичної допомоги
- основи медичного права
- права, обов'язки та відповідальність лікаря-стоматолога-ортопеда
- сучасну класифікацію захворювань ротової порожнини та щелепно-лицевої ділянки
- біомеханіку жування, вікові зміни в щелепно-лицевій ділянці, особливості дії на неї навколишнього та внутрішнього середовища
- принципи профілактики, діагностики та лікування при зубощелепних деформаціях і аномаліях зубів та щелеп
- показання до зубного протезування, принципи підготовки порожнини рота та зубощелепного апарату до ортопедичного втручання
- морфологічні зміни в зубощелепній системі при ортопедичному і ортодонтичному втручанні
- механізм дії, принципи конструювання та особливості технології виготовлення ортодонтичних та ортопедичних апаратів і протезів
- засоби індивідуального захисту від гострих респіраторних захворювань та особливо небезпечних інфекцій
- форми і методи профілактики стоматологічних захворювань
- правила оформлення медичної документації
- сучасну літературу за фахом та методи її узагальнення

має вміти:

- провести збір анамнезу та оцінити його дані
- проводити обстеження стоматологічного хворого, застосовуючи основні та допоміжні методи обстеження
- проводити диференційну діагностику основних стоматологічних захворювань, ставити повний клінічний діагноз
- діагностувати аномалії розвитку зубів, зубних рядів, щелеп та прикусу, деформації щелеп та обличчя (природжені та придбані)

-надавати невідкладну допомогу при гострому зубному болю, переломі та вивиху зубів, переломі верхньої та нижньої щелеп, вивиху скронево-нижньощелепного суглоба; застосовувати за показаннями різні види знеболювання

-проводити ортопедичне лікування та профілактику наступних захворювань:

- патології твердих тканин зуба;
- патологічне стирання зубів та його ускладнень;
- часткова адентія;
- деформація зубних рядів та порушень оклюзійних співвідношень;
- повна адентія;
- захворювання пародонту;
- захворювання скронево-нижньощелепного суглоба, обумовлені порушеннями в зубощелепній системі;
- переломи щелеп;
- природжені та придбані дефекти і деформації щелепно-лицевої ділянки (верхньої та нижньої щелеп, обличчя, сполучених порушень та ін.).

ПЕРЕЛІК ПРАКТИЧНИХ НАВИЧОК

ЛІКАРЯ -СПЕЦІАЛІСТА

ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ «ОРТОПЕДИЧНА СТОМАТОЛОГІЯ»

№ з/п	Назва практичної навички
1	2
1	Відпрепарувати порожнину зуба під вкладку
2	Відпрепарувати зуб під металеву коронку.
3	Відпрепарувати зуб під пластмасову, комбіновану суцільнолітиту коронки
4	Зробити аналіз рентгенограми (дентальний знімок, ортопангомограма, КТ)
5	Припасувати штучну коронку на опорний зуб
6	Відпрепарувати зуби під, мостоподібні протези
7	Володіти техніками отримання відбитків з альгінатних матеріалів, силіконів, поліефірів. Знати відмінності анатомічного та функціонального відбитків
8	Вибрати колір облицювального матеріалу для коронок, мостоподібних протезів (пластмаса, фотополімер, фарфор).
9	Вибирати матеріали для фіксації коронок , проводити фіксацію коронок різними видами цементів
10	Проводити ретракції ясен
11	Визначати та фіксувати співвідношення щелеп при наявності дефектів

	зубного ряду та при відсутності зубів
12	Провести межі часткового пластинкового протезу на верхній та нижній щелепах
13	Визначати опорні зуби при часткових дефектах зубних рядів
14	Виготовляти часткові знімні протези із фіксацією за допомогою кламерів
15	Провести перевірку конструкції часткових знімних протезів
16	Планувати каркас бюгельного протеза залежно від клінічних умов (топографії дефекту, стану альвеолярного відростка)
17	Провести всі клінічні етапи виготовлення бюгельного протеза
18	Вміти визначати межі повного знімного протеза верхньої та нижньої щелепи
19	Проводити оцінку прикусних валиків та фіксувати співвідношення щелепи на них
20	Припасувати індивідуальну ложку на верхню та нижню щелепи
21	Провести корекцію повних знімних протезів
22	Провести ортопедичне лікування при захворюваннях пародонту знімними та незнімними шинами-протезами
23	Володіти методами профілактики та ортопедичного лікування підвищеного стирання зубів
24	Провести ортопедичне лікування при локалізованій та генералізованій формах підвищеного стирання зубів
25	Провести вирівнювання оклюзійної площини при зубо-щелепних деформаціях
26	Володіти методами обстеження хворих з захворюваннями СНЩС
27	Провести попереднє та завершальне ортопедичне лікування пацієнта з захворюваннями СНЩС
28	Володіти методиками планування протезування на імплантатах
29	Проводити протезування на імплантатах
30	Застосовувати всі види транспортних шин згідно показанням
31	Провести лікування переломів верхньої щелепи різного ступеня тяжкості
32	Вміти виготовляти та застосовувати формуючі та фіксуючі апарати при остеопластиці
33	Володіти технікою ортопедичного лікування дефектів твердого і м'якого піднебіння
34	Володіти технікою виготовлення ектопротезів, знати особливості їх застосування
35	Діагностувати невідкладні стани та надавати невідкладну допомогу в межах компетенції
36	Застосовувати форми і методи профілактики стоматологічних захворювань
37	Вміти оформляти медичну документацію та узагальнювати сучасну літературу за фахом

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

Основна література

1. Гумецький Р.А., Завадка О.Є., Рожко М.М., Січкоріз Л.М. Психологічна і медикаментозна підготовка пацієнтів у стоматологічній практиці. – Львів, 2014. - 233 с.
2. Діагностика гіперчутливості в стоматології: навчальний посібник [для лікарів-інтернів і лікарів-слухачів закладів (факультетів) післядипломної освіти] / Петро Миколайович Скрипников, Вікторія Ігорівна Шинкевич, Ольга Вікторівна Шешукова та ін.; МОЗУ, ЦМК, УМСА. - Полтава, 2016. - 93 с. - Бібліогр.: с. 91-93.
3. Захворювання пародонта в дорослих і дітей: навчальний посібник [для лікарів-інтернів стоматологів і лікарів-слухачів закладів (факультетів) післядипломної освіти] / Петро Миколайович Скрипников, Людмила Григорівна Павленко, Т.А. Хміль, К.С. Казакова; УМСА. - Полтава, 2016. - 139 с. - Бібліогр.: с. 138-139.
4. Захворювання слизової оболонки ротової порожнини[Текст] : Навч. посіб. для студ., лікарів-інтернів і лікарів-слухачів закладів (факультетів) післядипломної освіти/ І. І. Кириленко, І. В. Палійчук, М. М. Рожко. -К. : ВСВ "Медицина", 2016. -352 с.
5. Зубопротезна техніка: підруч. для студ. стомат. факульт. вищ. навч. закл. / М.М. Рожко, В. П. Неспрядько, І. В. Палійчук та ін.; за ред. М.М. Рожко, В. П. Неспрядька. -вид. третє, переробл. та доповнене. – К.: Книга плюс, 2016. – 604 с.
6. Іщенко П., Кльомін В, Камалов Р, Ліхота А. Військова ортопедична стоматологія. Підручник. К., ВСВ «Медицина». 2013- 214 с.
7. Клініка, діагностика та ортопедичні методи лікування захворювань пародонта [Текст]: навчальний посібник для студ. стомат. ф-тів вищ. мед. навч. Закладів III-IV рівнів акред. / З. Р. Ожоган, О. І. Бульбук, О. В. Бугерчук; МОЗУ, ІФДМУ. – Івано-Франківськ: ІФДМУ, 2008. – 228 с.
8. Кльомін В.А., Борисенко А.В., Іщенко П.В., Кльоміна В.В. Морфофункціональна та клінічна оцінка зубів з дефектами твердих тканин. - Вінниця: НОВА КНИГА, 2005. - 128 с.: іл.
9. Курс лекцій з ортопедичної стоматології для системи післядипломної освіти[Текст] : Навч. посібн. / Під ред. Рожко М.М. -Івано-Франківськ: Вид-во ІВФДМА, 2013. - 396 с.
10. Левітов О.М., Рубаненко В.В., Король М.Д. Щелепно-лицева ортопедія. Курс лекцій.-Полтава, 2015. – 79 с.

11. Лянг Манфред Фантомный курс – симулятор дентальной имплантации. Основные принципы имплантологической хирургии / Манфред Лянг; науч. ред. пер. на рус. яз. М.М. Угрин. - Львов: ГалДент, 2008. - 79 с.: ил, фото. цв.
12. Маевски Станислав В. Стоматологическая гнатофизиология: Нормы окклюзии и функции стоматогнатической системы / Станислав В. Маевски, науч. ред. на рус. яз.: В.Ф. Makeев, М.М. Угрин; пер. с пол. яз.: Оксана Заваринская. - Львов: ГалДент, 2008. - 144 с.: ил / Majewski, Stanislaw. - Warszawa, 2007.
13. Манфредини Д. Височно-нижнечелюстные расстройства. Современные концепции диагностики и лечения. «Азбука», 2013, 518 с.
14. Матеріалознавство у стоматології: навчальний посібник для студентів стомат. фак. вищ. мед. навч. закладів IV рівня акредитації/ під. заг. ред. М.Д. Короля; Михайло Дмитрович Король, Ольга Дмитрівна Оджубейська, Володимир Іванович Доценко та ін.; УМСА. - Вінниця: Нова книга, 2008. - 235 с.: ил. - Бібліогр.: с. 215-222. - Предм. показ.: с. 223-227. - Показ. стомат. матеріалів: с. 228-233. -Імен, показ. виробників.: с. 234-235.
15. Мауро Фрадеани. Анализ эстетики. Систематизированный подход к ортопедическому лечению. Том 1. - К.: Издательский дом «Азбука», 2008. – 245 с.
16. Медична документація ортопедичного відділення стоматологічних клінік: навчальний посібник для студ. вищ. нач. закл. / З. Р. Ожоган, О. І. Бульбук. - Івано-Франківськ: ІФНМУ, 2015. -50 с.
17. Междисциплинарное планирование стоматологического лечения. Принципы, цели, практическое применение. Иллюстрированные лекции. Майкл Коэн. - М.: Издательский дом «Азбука», 2012. – 329 с.
18. Местная анестезия в стоматологии: [учебное пособие] / В.И. Куцевляк, У.А. Фесенко, А.В. Любченко, Н.В. Одушкина; [Харьков. ГМИ]. - Харьков: Фармитэк, 2008. - 98 с.: ил. - (Библиотека журнала "Стоматолог"). - Библиогр.: с. 93-94. - Предм. указ.: с. 95-97.
19. Методи лікування та етапи виготовлення ортопедичних конструкцій: Навч. посібн. для студ. стомат. фак. вищ. мед. навч. закл. III-IV р. акред. / З.Р. Ожоган, А.Й. Кріль, Н.В. Нейко. – Івано-Франківськ: ІВФДМА, 2015. – 116 с.
20. Мітенко В.П., Силенко Ю.І., Рубаненко В.В., Жукова І. О. Функціональна діагностика в ортопедичній стоматології. – Полтава, 2016 — 26 с
21. Надзарено Бассетті. Висота оклюзії в протезуванні та ортогнатології. Інтеграція естетики і функції. Рекомендовано Рудольфом Славічком і Садао Сато. «ТАРКОММ» (ТехМед; Україна). 2021.- 234 с
22. Невідкладні стани на амбулаторному прийомі у стоматолога [Текст]: навч. посібн. для студ. стоматфакульт., лікарів-інтернів вищ. мед. навч. закладів IVр. акред. / І. Г. Купновицька, Ю. Г. Кононенко, Н. В. Нейко, М. М. Рожко; За ред. Ю.Г. Кононенка, І.Г. Купновицької. – Вінниця: Нова Книга, 2017. – 288 с.

23. Неспрядько В.П., Куц П.В. Дентальна імплантологія: Основи теорії та практики: Харків: Контраст, 2019. - 314с.
24. Нідзельський М.Я. Механізми формування патологічного прикусу/ Нідзельський М.Я., Соколовська В.М. // Монографія. – Полтава: ФОП Болотін А.В., 2018. – 118 с.
25. Основи стоматологічної діяльності: організаційно-правові, гігієнічні, деонтологічні: навчально-довідковий посібник для студентів стомат. фак. вузів, лікарів-інтернів, магістрантів, клін. ординаторів, лікарів практичної охорони здоров'я / підгот.: Віталій Федорович Москаленко, Василь Гаврилович Бардов, Владислав Олександрович Маланчук та ін.; під заг. ред. В.Г. Бардова; МОЗУ, НМУ, УМСА. - Вид. 2-ге. - Вінниця: Нова книга, 2016. - 439 с. - Бібліогр.: с. 430-44. - Предм. покажч.: с. 437-439.
26. Основы деонтологии в стоматологии: [пособие для студентов и врачей] / Геннадий Петрович Рузин, Юрий Федорович Григорчук, Виктор Павлович Голик, Анатолий Николаевич Зосимов; [под ред. Г.П. Рузина]. - Винница: Нова книга, 2014. - 118 с. - Загл. обл.: Автор: Рузин Г.П. - Библиогр.: с. 116-119.
27. Потапчук А.М., Добра П.П., Русін В.В., Рівіс О.Ю. Сучасна фізіотерапія та діагностика в стоматології. Навчальний посібник. / А.М. Потапчук, П.П. Добра, В.В. Русін, О.Ю. Рівіс - Ужгород: Видавництво ФОП Бреза А.Е., 2012. - 450 с.
28. Профілактика і лікування ускладнень при протезуванні знімними конструкціями зубних протезів[Текст] : монографія/ М. М. Рожко. -Івано-Франківськ: Видавництво ІФНМУ, 2012. -132 с.
29. Рожко Микола Михайлович Ортопедична стоматологія. Під ред.М.М. Рожка, В.П. Неспрядька.К.,»Медицина», 2020
30. Рубаненко В'ячеслав Васильович Ортопедична реабілітація хворих на патологічне стирання зубів: [навчальний посібник для студ вищ. мед. на- вч. закл. IV рівнів акредит. та лікарів стоматологів-ортопедів] / В'ячеслав Васильович Рубаненко, Валентин Миколайович Дворник; МОЗ України. ЦМК, УМСА. - Полтава: АСМІ, 2017. - 91 с.: цв.ил.
31. Стоматологія[Текст]: підруч. для лікарів-інтернів, стоматологів ф-тів післядипломної освіти вищ. мед. навч. закл. III-IV р. акр. (МОЗ України). Кн.1 / за ред. М.М. Рожка. - у 2-х кн. -К.: Медицина, 2013. - 872 с.
32. Технологія виготовлення щелепно-лицевих конструкцій: [підручник для студ. вищ. мед. (фарм.) навч. закладів I-III рівнів акредитації] / Петро Семенович Фліс, Антоніна Захарівна Власенко, Алла Миколаївна Бібік, Катерина Даниїлівна Іожиця. - К.: Медицина, 2010. - 246 с.: ил. - Бібліогр.: с. 241-242.
33. Тони Джонсон, Дункан Дж. Вуд. Методики изготовления полных съёмных протезов. - Пер. с англ.- Львов: ГалДент, 2013 - 136 с.
34. Фліс П.С., Банних Т.М., Бібік А.М., Костенко С.Б. Моделювання анатомічної форми зубів. Підручник. К., ВСВ «Медицина»; 2019.- 351 с.

35. Щелепно-лицева ортопедія: Монографія / М. Кардашук, З. Ожоган. – Івано-Франківськ: Просвіта, 2017. –132 с.
36. Att W., Witkowski S., Strub J. Digital Workflow in Reconstructive Dentistry. Quintessence Publ.,2020.
37. Dental Practice Transition. A Practical Guide to Management. Second Ed. /Ed. By David G. Dunning, Brian M. Lange / Wiley Blackwell; 2016.- 525 p.
38. Handbook of Research on Computerized Occlusal Analysis Technology Applications in Dental Medicine / Robert Kerstein, ed. IGI Global. 2015 1071 p (2 Vol)
39. Miller AJ. Craniomandibular Muscles: Their Role in Function and Form. Taylor and Francis Group; 2018.-288 p.
40. Naini FB. Facial Aesthetics. Concepts and Clinical Diagnosis. Wiley-Blackwell. 2011.- 456 p
41. Okeson JP. MANAGEMENT OF TEMPOROMANDIBULAR DISORDERS AND OCCLUSION, EIGHTH EDITION. Elsevier, Inc. 2020.- 514 p.
42. Temporomandibular Disorders. A transitional Approach From Basic Science to Clinical Applicability. Springer;2018,- 218 p.

Допоміжна література

43. Бруксизм. Даниель Брокар, Жан-Франсуа Лалюк, Кристиан Кнеллесен. – К.: Издательский дом «Азбука», 2009. – 96 с.
44. Гришанин Г.Г. Стресс в стоматологии - Харьков: Каравелла, 1998. – 162с.
45. Гросс М.Д., Метьюс Дж. Д. Нормализация окклюзии / Пер. с англ. М.: Медицина, 1986. - 378 с.
46. Довідник з ортопедичної стоматології[Текст] : довідник для студ. і лікарів-інтернів вищ. мед. навч. закл. III-IV р. акр. / М.М. Рожко, Т.М. Михайленко, В.С. Онищенко. – К.: Книга плюс, 2014. – 296 с.
47. Изготовление полносъёмных зубных протезов по методу Славичека. G. Cuman, R. Masnato, C. Nannini, M. Boldin. - X.: ООО «Медицинская пресса», 2019.-138 с.: ил.
48. Карлсон Дж. Физиологическая окклюзия. - Издательство «Midwest Press», 2019. – 218 с.
49. Кляйнрок М. Функциональные нарушения двигательной части жевательного аппарата / Кляйнрок Мария. – Львов: ГалДент, 2015. – 256 с.
50. Приватна стоматологічна практика: Юридичні, економічні, фінансові, облікові та соціальні аспекти в стоматології / О.В. Павленко, Петро Миколайович Скрипников, Денис Романович Шиленко та ін.. - К.: Червона Рута-Турс, 2009. - 377 с.

51. Руфенахт К. Р. Эстетика в стоматологии. Интерактивный подход / Клод Р. Руфенахт; пер. с англ.; под общ. ред. Н. А. Любимова. – К.: МЕДпрес-информ, 2016. – 176 с.
52. Справочник по дентальной имплантологии: пер. с нем. / Клаудио Какачи, Йорт Нейгебауэр, Андреас Шлегел, Франк Сэйдел. - К.: МЕДпресс информ, 2009. - 207 с.: ил. - Пер.изд.: *Orale Implantologie/ Casaci, Claudio, Neugebauer, Jorg, Sclegel, Andreas.* - Stuttgart, 2016. - Алф. указ.: с. 203-207
53. Суботович Катажина Керамика для каждого: пер. с польск. / Катажина Суботович. - Львов: ГалДент, 2009. - 96 с.: ил. - Пер.изд.: *Ceramika dla kazdego/ Katarzyna Subotowicz.* - Katowice, 2016.
54. Фізична реабілітація в стоматології: навчальний посібник для студ. вищ. навч. закладів / Валентина Андріївна Шаповалова, Василь Михайлович Коршак, Валентина Миколаївна Халтагарова та ін. - К.: Медицина, 2018. - 95 с. - Бібліогр. в кінці підрозд.
55. *Contemporary Fixed Prosthodontics, 5th Edition / Stephen F. Rosenstiel, Martin F. Land, Junhei Fujimoto.* – Mosby, 2016. – 888 p.
56. *Dental Anatomy and Morphology / Hilton Riquieri.* – Quintessence Publishing Co Inc., 2018. – 332 p.
57. *Dos Santos J. Occlusion. Principles and Treatment / Jose dos Santos.* – Hanover Park IL: Quintessence Publ.Co.Inc, 2017. – 232 p.
58. *Extra-Coronal Restorations. Concepts and Clinical Application, 2nd Edition / Robert Wassell, Francis Nohl, Jimmy Steele, Angus Walls.* – Springer International Publishing, 2019. – 463 p.
59. *Functional Occlusion in Restorative Dentistry and Prosthodontics / edited by Iven Klineberg, Steven E. Eckert.* – Mosby, 2016. – 288 p.
60. *Functional Occlusion: From TMJ to Smile Design / Peter E. Dawson.* – Mosby, 2007. – 648 p.
61. *Fundamentals of Fixed Prosthodontics / Herbert T. Shillingburg Jr., 4th ed.* – Quintessence Publishing Co, Inc., 2012. – 584 p.
62. *Preclinical Manual of Prosthodontics, 3 ed. / S. Lakshmi.* – Elsevier, 2018. – 322 p.
63. *Principles of Design and Fabrication in Prosthodontics / Arnold Hohmann, Werner Hielscher.* – Quintessence Publishing Co, Inc., 2016. – 408 p.
64. *Prosthodontics at a Glance / Irfan Ahmad.* – Wiley-Blackwell, 2012. – 126 p.
65. *Slavicek R. The Masticatory Organ. Function and Dysfunction / R. Slavicek.* – Vienna; Klosterneuburg: GammaMed. – wiss., 2016. – 544 p.
66. *Textbook of Prosthodontics / Deepak Nallaswamy Veeraiyan.* – Jaypee Brothers Medical Publishers, 2017. – 1550 p.

Інформаційні ресурси

<https://www.udenta.org.ua>

<http://www.irbis-nbuv.gov.ua>

<https://library.gov.ua>

<https://www.youtube.com/watch>

<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles>

<https://scholar.google.com>